

Biznes w czasie kryzysu

PRAWO GOSPODARCZE

Nie da się szybko zakończyć kontraktu, gdy stroną jest upadły

Postanowienia umowy zastrzegające na wypadek złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości lub ogłoszenia upadłości zmianę lub rozwiązanie stosunku prawnego, którego stroną jest upadły, są nieważne. Podobne zasady dotyczą postępowań restrukturyzacyjnych.

NORBERT FROSZTEGA
JUSTYNA PIŁSIŃK

Przedsiębiorcy obawiając się negatywnych skutków ogłoszenia upadłości kontrahenta próbują zabezpieczyć się poprzez wprowadzanie do zawieranych umów specjalnych postanowień, które mają zminimalizować wpływ ogłoszenia upadłości kontrahenta na ich własną działalność. Jedne z najczęściej spotykanych zapisów umownych stanowią, że: „zamawiający może wypowiedzieć niniejszą umowę w przypadku złożenia przez Wykonawcę wniosku o ogłoszenie upadłości lub też zamawiający może wypowiedzieć niniejszą umowę w przypadku ogłoszenia upadłości wobec Wykonawcy”.

Ma to na celu ochronę drugiej strony umowy i stosunkowo szybkie zakończenie kontraktu w przypadku ogłoszenia upadłości dłużnika czy też samego złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości. Z drugiej strony skorzystanie z takiej klauzuli nierazko niweczyłoby całe postępowanie upadłościowe dłużnika, zwłaszcza w przypadku gdyby w tym trybie wypowiedziany został kluczowy kontrakt, co w efekcie tworzyłoby dysproporcję pomiędzy poziomem zaspokojenia wierzyciela, który wypowiedział umowę a wierzycielem, który nie skorzystał z takiej opcji.

Dominacja grupowego interesu wierzycieli

Celem postępowania upadłościowego jest równomierne i możliwie pełne zaspokojenie wierzycieli. By osiągnąć ten cel, prawo upadłościowe kieruje się zasadą dominacji grupowego interesu wierzycieli nad partykularnym interesem poszczególnych wierzycieli. Jednym z przejawów dbania o interesy ogółu wierzycieli są przepisy dotyczące możliwości odstąpienia przez syndyka od umowy wzajemnej albo jej dalszego wykonywania, tak by syndyk mógł wybrać optymalny wariant w interesie ogółu wierzycieli. Przepisy prawa upadłościowego mają zatem za zadanie zabezpieczyć realizację stosunków zobowiązaniowych upadłego w interesie wszystkich wierzycieli upadłego.

W przypadku braku regulacji ustawowych, w większości przypadków poddanie stosunków kontraktowych pod reżim przepisów prawa upadłościowego byłoby niemożliwe z powodu konstruowania postanowień umownych zabezpieczających kontrahentów na wypadek upadłości, co prowadziło do rozwiązywania części kontraktów wraz z ogłoszeniem upadłości dłużnika.

Mając na uwadze powyższe ustawodawca wprowadził do prawa upadłościowego przepis art. 83 zgodnie z którym, postanowienia umowy zastrzegające na wypadek złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości lub ogłoszenia upadłości zmianę lub rozwiązanie stosunku prawnego, którego stroną jest upadły, są nieważne.

Przedmiot zastrzeżenia umownego

Przedmiotem zastrzeżenia są klauzule umowne (bez znaczenia pozostaje czy umowa jest umową nazwaną czy też nienazwaną), które przewidują zmianę albo rozwiązanie umowy w przypadku ogłoszenia upadłości jednej ze stron lub samego już tylko złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości. Nie ma przy tym znaczenia czy wniosek o ogłoszenie upadłości złożył dłużnik czy też jego wierzyciel. Zakaz stosowany jest szeroko i odnosi się także do ogólnych warunków umów, regulaminów, itp. Nie ma także znaczenia, czy umowa przewiduje automatyczne rozwiązanie, zmianę umowy z chwilą nadejścia określonych zdarzeń, czy tylko uprawnia drugą stronę umowy do złożenia odpowiedniego oświadczenia.

Charakter sankcji nieważności

Postanowienia umowy zawierające powyższe klauzule są nieważne z mocy samego prawa. W ewentualnym postępowaniu prowadzonym w związku z zawartym kontraktem, sąd powinien nieważność umowy wziąć pod uwagę z urzędu, a nie jedynie na zarzut jednej ze stron. Nie ma konieczności powoływania się na nieważność omawianej klauzuli ani potrzeby wykazywania zajścia dodatkowych okoliczności, gdyż dla oceny nieważności zapisu umowy wystarczy sam fakt, że znajduje się on w treści zawartej umowy czy też oświadczenia strony.

Nieważność odnosi się nie do całej umowy, ale ograniczona zostaje jedynie do części umowy, w której wskazane są zastrzeżenia dotyczące złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości czy też ogłoszenia upadłości. Jeśli jednak z całości kształtu postanowień umowy wynika, że bez takiego postanowienia umowa nie mogłaby funkcjonować w prawidłowym kształcie to należy przyjąć, że bezwzględnie sankcją nieważności objęta jest cała umowa, a nie tylko jej poszczególny fragment.

Sankcja nieważności jest skuteczna nie tylko między

stronami kontraktu, ale wobec wszystkich, ma miejsce od samego początku dokonania czynności. Przepis ma charakter *ius cogens*, co oznacza, że strony nie mogą w drodze porozumienia modyfikować jego treści ani też wyłączyć jego stosowania. Strony nie mogą także konwalidować nieważnego postanowienia.

Co mówią przepisy ogólne?

Przepis art. 83 prawa upadłościowego nie wyklucza stosowania ogólnych reguł wynikających z prawa cywilnego i możliwości wypowiedzenia lub odstąpienia od umowy na zasadach ogólnych. Kontrahent może wypowiedzieć lub odstąpić od umowy jeśli taką możliwość przewidują regulacje umowy lub przepisy ogólne kodeksu cywilnego (k.c.) i zostały spełnione wszystkie przesłanki konieczne do złożenia takiego oświadczenia. Takie odstąpienie bądź wypowiedzenie jest skuteczne, nawet jeśli nastąpiło już po złożeniu przez dłużnika lub jego kontrahenta wniosku o ogłoszenie upadłości.

PRZYKŁAD

Jeśli dłużnik nie regulował czynszu najmu za dwa pełne okresy płatności, wobec czego wynajmujący – w oparciu o podstawę z art. 687 k.c. – skierował do niego pisemne wezwanie do zapłaty zaległego czynszu w terminie miesiąca, pod rygorem wypowiedzenia umowy bez zachowania terminów wypowiedzenia i termin ten upłynął bezskutecznie, to wynajmujący może złożyć skutecznie nieważność o wypowiedzeniu umowy, nawet jeśli w okresie biegu dodatkowego miesięcznego terminu dłużnik (najemca) złożył wniosek upadłościowy.

Należy zastanowić się także nad możliwością wprowadzenia do umowy skutecznego zastrzeżenia co do możliwości wypowiedzenia umowy w przypadku zaistnienia zagrożenia niewypłacalnością kontrahenta. W praktyce część komentatorów wskazuje, że dopuszczalne jest zastrzeżenie umowne stanowiące o możliwości wypowiedzenia umowy w przypadku zaistnienia zagrożenia niewypłacalnością. Skoro treść przepisu art. 83 prawa upadłościowego wskazuje, że nieważne jest postanowienie dotyczące jedynie ogłoszenia upadłości lub złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, to w innych przypadkach możliwe jest zawarcie w umowie stosownej klauzuli zgodnie z ogólną zasadą swobody kontraktowania. Z drugiej

ZDANIEM AUTORÓW

Norbert Frosztega

Adwokat, doradca restrukturyzacyjny, Zimmerman Sierakowski i Partnerzy

MATEFRAS

Justyna Piłsińska

Radca prawny, Zimmerman Sierakowski i Partnerzy

MATEFRAS

Celem wprowadzenia przepisów dotyczących nieważności postanowień umownych była ochrona przedsiębiorstwa dłużnika oraz zapewnienie równego traktowania wierzycieli. Możliwość stosowania takich postanowień w kontraktach skutkowałaby bowiem zastrzeżeniu sobie przez kontrahentów upadłego specjalnego traktowania jeszcze przed ogłoszeniem upadłości. Zasada równego traktowania wierzycieli zakłada natomiast, aby skutki upadłości dotyczyły wierzycieli w równym stopniu. Prawo upadłościowe przewiduje specjalne zasady rozwiązywania i modyfikowania umów zawartych przez upadłego. Nie ma zatem konieczności stosowania w umowach przez kontrahentów innych klauzul regulujących rzeczoną kwestię, które mogłyby uprzywilejować pozycję jednego z wierzycieli. Dłużnik ma natomiast inne możliwości zabezpieczenia swojej wierzycielności na wypadek ogłoszenia upadłości bądź rozpoczęcia restrukturyzacji kontrahenta, które są zgodne z prawem w świetle regulacji zarówno prawa upadłościowego jak i prawa restrukturyzacyjnego i powinien z takich regulacji skorzystać. Zawarcie analizowanej klauzuli w kontrakcie, nawet jeśli druga strona umowy nie podniesie kwestii jej nieważności przed podpisaniem umowy nie doprowadzi do sytuacji, gdy kontrahent będzie mógł modyfikować kontrakt zgodnie z treścią umowy, bowiem będzie ona w tym zakresie nieważna z mocy prawa.

jednak strony takie postanowienia umowne mogą zostać uznane za obejście prawa. Jeśli z kolei w umowie mowa jest o stanie niewypłacalności jako przyczynie rozwiązania umowy, a stan niewypłacalności świadczy o obowiązku złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, to powiązanie stanu niewypłacalności z rozwiązaniem umowy ma *de facto* ten sam skutek co powiązanie rozwiązania umowy ze złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości.

Restrukturyzacja dłużnika

Analogiczna regulacja do omawianej powyżej znajduje się w prawie restrukturyzacyjnym. Postanowienia umowy zastrzegające zmianę lub rozwiązanie stosunku prawnego, którego stroną jest dłużnik, na wypadek złożenia wniosku o zatwierdzenie układu, zatwierdzenia układu albo dokonania obwieszczenia o ustaleniu dnia układowego są nieważne. Podobnie w przypadku przyspieszonego postępowania

układowego nieważne są postanowienia zastrzegające zmianę lub rozwiązanie stosunku prawnego na wypadek złożenia wniosku o otwarcie przyspieszonego postępowania układowego lub jego otwarcia.

Przepis ten znajduje zastosowanie także w postępowaniu układowym oraz sanacyjnym, poprzez odpowiednie odesłania stosowania przepisów. Cel wprowadzenia powyższych przepisów do prawa restrukturyzacyjnego jest tożsamy z celem wskazanym w prawie upadłościowym. Bez tych zastrzeżeń, w wielu przypadkach niemożliwe byłoby skuteczne przeprowadzenie postępowań restrukturyzacyjnych oraz spłata wierzycieli. /©

Podstawa prawna

■ Ustawa z 28 lutego 2003 r. Prawo upadłościowe (tekst jedn. DzU z 2022 r., poz. 1520 ze zm.)

■ Ustawa z 15 maja 2015 r. Prawo restrukturyzacyjne (tekst jedn. DzU z 2022 r., poz. 2309)